

6. Нечай Н. Финансовая и налоговая политика во времена украинской государственности (1917-1919 гг.) (продолжение). От правительства П. Скоропадского к Директории. *Вісник. Офіційно про податки*. 2011. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/1702> (дата звернення: 19.03.2018).

7. Енциклопедія Українознавства / Гол. редактор В. Кубійович. Перевидання в Україні. Том 6. Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 1996. С. 2005 — 2400.

8. Лісна І.С. Становлення державності в Галичині (1918-1923 рр.) : монографія. Тернопіль, 2001. 92 с.

9. Олійник М.П. Практика стягнення продподатку на Поділлі в 1921-1923 рр. *Історія торгівлі, податків та мита*: Матеріали сьомої міжнародної конференції (Дніпропетровськ, 24-25 жовтня 2013 року). К., 2013. С. 59—60.

10. Гай-Нижник П. Податки в УСРР у період НЕПу (1921–1930 рр.) *Історія торгівлі, податків та мита*: П'ята міжнародна наукова школа-семінар (Дніпропетровськ, 27-28 жовтня 2011 року). К., 2011. С. 80—84.

ЩОДО ПИТАННЯ ВНЕСКУ С. ДНІСТРЯНСЬКОГО У РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

БАРАН Анжеліка Володимирівна,
к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії
держави і права Тернопільського
національного економічного університету

С. Дністрянський належить до плеяди тих вчених і мислителів, творча й наукова спадщина яких є фундаментальною для розвитку науки правознавства загалом. Парадигма наукових досліджень у галузі правознавства С. Дністрянського ґрунтувалася на синтезі положень теорій природного та позитивного походження права.

Значний вплив на становлення С. Дністрянського як теоретика юриспруденції мали погляди Аристотеля, А. Вагнера (прихильника органічної теорії права та держави), Г. Єллінека (представника формально-догматичної юриспруденції та теорії законів у державному праві), Р. Ієрінга (засновника теорії «інтересу в праві»), А. Менгера (прихильника соціалістичної теорії), Р. Штамлера (засновника теорії «правдивого права»), Ф. Цайлера (прихильника теорії природного права), Р. Гофмана, Р. Пфаффа, Й. Унгера (представників історичної школи права), Е. Штайнбаха [1, с. 6].

Зокрема, науковий метод, використаний Е. Штайнбахом у двох головних його працях «*Erwerb und Beruf*» та «*Rechtsgeschäfte der wirtschaftlichen Organisationen*», де вчений відійшов від догматичного методу пануючого на той час романізму та звернув увагу на соціально-економічний аспект у праві, справив величезне враження на С. Дністрянського, в результаті чого С. Дністрянський присвятив даному методу частину докторської праці, хоч у ній застосував цілком оригінальну наукову концепцію.

Е. Штайнбах признав повну оригінальність наукової концепції С. Дністрянського та зазначив: «*Ihre Schrift ist eine wirkliche Bereicherung der Öster. Rechtsliteratur und behandelt eine sehr schwierige Materie mit voller Sachkenntnis und großem Scharfsinn*» [2, с. 16].

Здійснивши фундаментальний аналіз поглядів знаних правознавців, С. Дністрянський одним із перших у теорії держави і права запропонував власне трактування понять «право», «держава», «народ», що базувались на засадах нової течії позитивістської школи права, а саме на соціологічному позитивізмі.

Науку про державу і право С. Дністрянський розумів як фундаментальну науку, бо вона генерує основоположні закони для існування соціуму та різних форм його організації.

Вирішальне значення, на думку вченого, мають спільні взаємозв'язки наук одна з одною. Зокрема, через взаємодію правознавства з іншими суспільними та природними науками С. Дністрянський доводить виникнення таких новітніх наук як філософія права, соціологія права, судова медицина тощо.

Такий підхід С. Дністрянського до розуміння науки та її структури дозволив йому передбачити подальший процес розвитку науки в цілому та правознавства зокрема.

Вагоме місце в науковій діяльності С. Дністрянського посідало дослідження поняття права, його сутності, видів та форм. Зокрема у праці «Звичаєве право а соціальні зв'язки. Причинки до пояснення § 10 австрійської книги законів цивільних» вчений розуміє право як «соціальне явище, яке зароджується в суспільстві з метою врегулювання суспільних відносин. Зароджується воно з елементарних соціально-етичних правил, які існували в різних суспільних групах». Довівши, що соціальна етика «подає правила до успішного життя серед соціальних зв'язків, то не можемо заперечити, що й право має на меті правила соціального життя» [3, с. 14].

Право, за словами вченого, нерозривно пов'язане зі звичаєм. Трансформація звичаю у право спостерігається, коли звичай стає часто повторюваним у суспільних відносинах. У такому випадку, звичай стає правилом поведінки членів соціуму і може стати правовим звичаєм. Проте, звичай впливає на ширше коло суспільних відносин, на відміну від права, яке врегульовує лише найважливіші суспільні відносини.

Аналізуючи сутність права, С. Дністрянський зосередив увагу на тому, що право у розумінні прихильників школи природного права суттєво відрізняється від розуміння права, яке містилось в законодавстві Австро-Угорщини. Вчений доводить, що ідеї школи природного права мали на меті вдосконалити законодавство, яке діяло раніше. Так виникло ідеальне право з незмінним та однозначно зобов'язальним правовим змістом. Не зважаючи на те, що право не є незмінним, не є абстракцією, яку можна вивести апіорно шляхом філософських висновків, воно завжди залишається, на думку С. Дністрянського, природним правом.

С. Дністрянський категорично не поділяв поглядів прихильників позитивістської школи права, які стверджували, що право виникає лише після виникнення держави та існує лише в ній, і лише державний примус забезпечує дотримання права. Вчений доводив, що право як явище суспільне та природне може існувати поза державою і без санкцій з боку держави. Отож, С. Дністрянський чітко виділяє межу між природним та державним (позитивним) правом.

Вчений зазначав, що у природному праві знаходяться дві складові: приватна (або особиста) й публічна (або суспільна). Виходячи з цього С. Дністрянський теоретично виділяє право *in abstrakto* та право *in concreto*.

Право *in abstrakto* – це поняття права, що включає норми, які регулюють відносини між індивідами у суспільстві, а правом *in concreto* володіє кожен індивід зокрема. У більшості випадків це стосується цивільного права, де виникають відносини по задоволенню потреб окремих громадян. Але все ж таки, яким конкретним не було б право, воно

завжди буде захищатися державою, носити суспільне визнання і мати значення для держави [4, с. 37].

Отже, розглядаючи сутність права С. Дністрянський наголошує на його подвійному характері. З одного боку він стверджує, що право є суспільним (публічним) поняттям, а з іншого – конкретним (приватним).

Вагоме значення у розвиток теоретичної юриспруденції має внесок С. Дністрянського у вивчення джерел та форм права. Здійснивши детальний аналіз тогочасних теорій джерел права, С. Дністрянський доводить, що джерелом права є лише суспільство, тобто те, із чого право виникає. Адже право, на думку С. Дністрянського, є утворенням соціуму, тому джерелом права є лише саме суспільство, тобто ті суспільні зв'язки, у яких воно народжується, а саме: родина, рід, плем'я, народ, держава, громада, церква, стани та класи, товариства та ін. Тому, закони, звичаєве та юридичне право не є джерелами права, а лише його формами. Ці форми мають суспільний характер, бо виникли із відносин між індивідами.

Форми права, за словами вченого, це закони, звичаєве право та т. зв. «право юристів». Звичаєве право є первісною формою будь-якого права. Щоб дослідити сутність звичаєвого права, необхідно дати визначення поняття права загалом, здійснити історичний аналіз та виокремити відмінності між звичаєм, етичними нормами та правом, а також обґрунтувати взаємозв'язок права та держави.

На думку С. Дністрянського, якщо правові норми, забезпечені державним примусом – це закони, то будь-які інші правові норми, які не мають державної санкції, але все-таки носять на собі авторитетну владу інших суспільних зв'язків, є звичаєвим правом. Щодо такого джерела права як закон, то С. Дністрянський формулює власне його поняття, суть якого полягає в тому, закони – це «державою усталені основи суспільного життя чи поміж людьми, чи у відношенні людей до держави або держави до людей» [4, с. 37].

Поряд із звичаєвим правом та законами С. Дністрянський виділяє ще одну форму права – право юристів. Учений доводить, що між звичаєвим правом та правом держави є посередники, які, в свою чергу, також впливають на утворення права. Такими посередниками, які долучаються до безпосереднього утворення права, є юристи двох груп: теоретики права, тобто юристи-вчені, а також практики, тобто судді.

Аналіз форм права С. Дністрянським доводить нерозривність взаємозв'язків однієї форми з іншою. Зокрема, і державне право, і звичаєве право та «право юристів» є продуктом життя суспільства у певній державі. Власне, залежно від того як взаємодіють суспільство і держава, таким є й співвідношення форм права між собою.

Список використаних джерел:

1. Мельник М. Новими шляхами (З приводу 25-літнього ювілею наукової діяльності професора д-ра Станіслава Дністрянського). Прага, 1923. С.1—18.
2. Коваль А.Ф. Погляди Станіслава Дністрянського на право та державу (загально-теоретичні аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2005. 16 с.
3. Дністрянський С. Звичаєве право а соціальні зв'язки. Причинки до пояснення §10 австрійської книги законів цивільних. *Часопись правнича і економічна*. 1902. Т. 4-5. С. 1—45.
4. Дністрянський С. Погляд на теорії права та держави. *Ювілейний збірник Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові в п'ятдесятиліття основання 1873—1923*. Львів, 1925. 63 с.

